

TRADIȚIE ȘI NAȚIONALISM ÎN DISCURSUL POLITIC AL LUI IULIU MANIU

Afirmat, destul de timpuriu, la vârsta de 33 de ani, ca unul din liderii Partidului Național Român din Transilvania, în calitate de deputat al românilor transilvăneni în parlamentul de la Budapesta, Iuliu Maniu s-a impus în viața politică modernă prin calitatea și acuratețea ideilor cuprinse în discursul politic mai mult decât prin stilul oratoric sau cantitatea volumului declarațiilor publice prin care, au excelat, de regulă, fruntașii celorlalte formațiuni politice românești, din prima jumătate a secolului al XX-lea. Deși și-a câștigat, pe merit, înainte și mai ales după Unirea din 1918, locul primordial în Partidul Național Român și apoi în Partidul Național-Țărănesc, după octombrie 1926, Iuliu Maniu nu a fost, însă, principalul doctrinar al naționalismului democrat ardelean și nici al țărănismului, dar a avut un rol însemnat în dimensionarea și susținerea programului și curentului național promovat de P.N.R., s-a impus ca moderator și modelator al ideilor țărănismului interbelic sub raport ideologic și doctrinar, numărându-se printre inițiatorii transpunerii acestora în practica guvernării în calitate sa de prim ministru al României¹.

Până la 1918, în Transilvania, Iuliu Maniu își împarte contribuția la definirea doctrinei mișcării naționale, a românilor transilvăneni, a conținutului programului și tacticii politice adoptate de P.N.R. ca Alexandru Mocioni, Aurel C. Popvici, Alexandru Vaida-Voevod sau Vasile Goldiș², iar în perioada interbelică, discursul său politic reușește să sintetizeze și să nuanțeze, într-o manieră personală inconfundabilă, ideile și conceptele gândirii principalilor teoreticieni ai țărănismului, precum: Ion Răducanu, Virgil Madgearu, Ion Mihalache, Ernest Ene, până la mai tinerii Gheorghe Zane, Mihai Ralea, Mihai Ghelmegeanu³ etc. De altfel, opțiunile doctrinare ale unei părți însemnate ale conducerii P.N.R., înainte, cât și după unificarea cu Partidul Țărănesc, atașate naționalismului democrat au fost marcate de ideile ponderate ale dezvoltării organice, evoluționiste ale societății, în condițiile absorbției unui grup însemnat de politicieni ai fostului Partid Conservator-Democrat (tachist). În aceste condiții aripa transilvăneană a viitorului Partid Național-Țărănesc în frunte cu Iuliu Maniu a căutat și a reușit să modereze radicalismul accentelor sociale ale țărănismului influențat de concepțiile curentelor socialiste, spre liniile ponderate și spațiul mai larg și mai adecvat al conceptelor ce defineau opțiunile și interesele claselor de mijloc ale României interbelice, avansând cu mijloace de acțiune politică, în locul îngustelor și violentelor confruntări clasiale (adoptate în primele faze ale afirmării țărănismului), dezbateră și dialogul politic în limitele și în respectul regulilor democrației în virtutea promovării principiului interesului general al societății, care pentru Maniu și apropiații săi, trebuia să fie și a fost și național. Sunt cunoscute reticențele lui Iuliu Maniu și ale grupării P.N.R., față de eventuala prezență a lui Constantin Stere în viitoarea conducere a P.N.Ț., ele reflectând sensibilitățile față de poziția acestuia favorabilă Puterilor Centrale în timpul războiului, dar mai ales, neagrearea opțiunilor radicalismului său social de factură narodnicistă și socialistă, cu toate că politic activase și în Partidul Național Liberal⁴. Nu întâmplător, unul dintre puținii și statornicii săi colaboratori întru idei și atitudini politice, Mihai Popovici, lansa, încă din anul 1923, teoria solidarismului politic, în contrapondere, dar nu excluzând teoria solidarismului social, apreciată ca una din cele mai viabile forme de exprimare și de organizare politică a societății contemporane, capabilă să se afirme, mai ales, în noile state din centrul și sud-estul Europei chemate să joace un rol aparte în concertul relațiilor internaționale. Solidarismul politic ca expresie adecvată a politicilor de armonizare a intereselor tuturor grupurilor sociale trebuia să fundamenteze construcția statală, structura valorilor națiunii înțeleasă nu numai sub raport etnic, ci mai ales civic⁵. De aici, rolul major acordat partidelor naționale și evident al P.N.R., în perspectivă P.N.Ț., în procesul armonizării intereselor indivizilor cu cele mai cuprinzătoare ale colectivităților în virtutea solidarității naționale.

¹ Pentru activitatea politică a lui Iuliu Maniu, a se vedea: Ioan Scurtu, *Iuliu Maniu. Activitatea politică*, Ed. Enciclopedică, București, 1995; Apostol Stan, *Iuliu Maniu. Biografia unui mare român*, Ed. Saeculum, București, 1997; Iuliu Maniu, *Testament moral-politic*, Ed. Gândirea românească, București, 1991; *Iuliu Maniu în fața istoriei* (Culegere de studii), București, 1993.

² *Doctrina politică în România secolului XX*, vol. 1, Ed. Institutului de Teorie Socială, București 2001. Doctrina națională din Transilvania, p. 245-257.

³ *Ibidem*, Doctrina național-țărănistă, p. 286-322; Z. Ornea, *Țărănismul. Studiu sociologic*, București, 1969.

⁴ Apostol Stan, *Iuliu Maniu. Biografia unui mare român*, Ed. Saeculum, București, 1997, p. 151.

⁵ *Doctrina partidelor politice*, Ed. Garamond, f.a. p. 350-370.

Abordarea tradiției și naționalismului, în sensul său modern, democratic și nu ca o expresie a ideologiei și curentelor politice extreme din perioada interbelică, în discursul și atitudinea politică a lui Iuliu Maniu pe linia principiilor *Declarației* de la 1 Decembrie 1918 de la Alba Iulia, într-o strânsă corelație, este o întreprindere încă dificilă de a fi pe deplin realizată, nu datorită incompatibilității de termeni ideologici (care de regulă, se presupun) sau de atitudini adoptate, în timp, de fruntașul politic ardelean, cât datorită dispersării preocupărilor și mai ales a operei sale teoretice, care își așteaptă o meritată ediție completă, pe marginea căruia, istoricii și politologii vor avea posibilitatea să enunțe, cu mai mare discernământ și limpezime judecățile de valoare, menite să întregască imaginea omului politic în calitatea sa de șef al executivului unui partid, dar și de lider de opinie și de idei politice originale în viața publică românească.

Tradiția și naționalismului în discursul lui Iuliu Maniu sunt laturile inseparabile ale unei concepții politice sensibilă la demersul procesului de modernizare al societății românești, în ansamblul său, ambele concepte, departe de a se contrapune se presupun și se modelează în funcție de necesitățile și așteptările spectrului politic modern, urmând, liniile esențiale ale evoluționismului organic post sau neoburkenian, cât și pe cele ale solidarismului politic de care se simțea firesc atras și atașat. În acest fel, tradiția în discursul lui Iuliu Maniu nu se va axa pe relevarea stărilor patriarhale ale societății românești, înfrumusețate, cândva de culorile romantismului sau ale sămănătorismului, ci se va raporta la valorile fundamentale care statuau stabilitatea și ascensiunea societății românești, din care nu lipseau, principiile ce susțineau mișcarea națională de la 1848, confirmate și amplificate, în 1918, alături de valorile spiritualității și moralei creștine, a tradițiilor și creațiilor etnofolclorice, cât și de împlinirile succesive, în plan material și instituțional ale societății moderne, până în perioada interbelică. Valorile tradiției izvorâte din mișcarea pentru emanciparea și unitatea națională revin, în repetate rânduri și în diverse forme de exprimare, în discursul lui Iuliu Maniu, ca elementele esențiale ale unui „testament”, ce trebuiesc, deopotrivă, respectate și urmărite, ele fiind considerate adevărate puncte de reper ale asigurării calității mandatului politic, dar și necesare în definirea funcțiilor și menirii partidului pe care-l conducea în societatea contemporană.

Readucerea în prim planul discursului său uneori până la obsesie, a proiecțiilor actelor istorice din 1848, și din 1918, în momentele de criză politică internă din anii 1928 și 1939 în fața amputărilor teritoriului țării din anul 1940 de către puterile revizioniste, se realizează din perspectiva respectării mesajului tonifiant al tradiției luptei politice cât și a imperativelor puse sub semnul concretizării și dezvoltării principiilor adoptate de marile adunări populare, socotite ca adevărate reprezentanțe naționale. În consonanță cu acele mari hotărâri Iuliu Maniu considera că se consolidează democrația și se exercită liber, spiritul constituționalismului națiunii române unite⁶.

Cu toate acestea, dese referiri la acțiunile revoluționare ce au animat istoria națională modernă, nu s-au constituit în discursul fruntașului național-țărănist, în motivații sau argumente care să incite sau să se susțină actele de răzvrătire sau de rebeliune. Dimpotrivă, în ciuda atacurilor virulente prin care-și desființa adversarii politici, liberalii, sau membrii grupului „camarilei regale” în frunte cu Elena Lupescu, Iuliu Maniu manifestă în conceperea proiecțiilor și soluțiilor, ce trebuia să reîntroneze spiritul regimului democratic, o atitudine legalistă. Deși a contestat modalitățile de adoptare și chiar conținutul legii fundamentale, Constituția din 1923, este cel care se reclamă de la spiritul și litera acesteia pentru a-l readuce pe Carol al II-lea pe tronul României, așa cum, în baza constituționalismului, îl va apostrofa pentru nerespectarea atribuțiilor regale de a fi un arbitru al vieții publice, pentru implicarea sa în subminarea pluralismului politic prin încurajarea dizidențelor și fracțiunilor partizane, condamându-l, fără menajamente, atunci când va suspenda regimul constituțional și va instaura, după părerea sa, o veritabilă dictatură personală realizată printr-o adevărată lovitură de stat, în februarie 1938. În spiritul legalismului constituțional, Iuliu Maniu reclamă la începutul guvernării țărăniste, din noiembrie 1928 necesitatea respectării ordinii statului de drept care presupunea instaurarea „domniei” și supremației legii față de arbitrarul și voluntarismul practicat, până atunci de oamenii politici ai epocii. Revendicându-se de la tradiție, legalism și de la valorile modelelor constituționale europene susținea că: „Întemeiat pe realități istorice și politice Partidul Național-Țărănesc a nutrit întotdeauna credința că noul Stat Român trebuie să se așeze pe temeliile constituționale și legile pe care statele occidentale s-au ridicat la înflorirea și prestigiul lor de

⁶ Iuliu Maniu, *Testament moral-politic*, Ed. Gândirea românească, București, 1991, p. 77, 97-98, 131, 187-188.

azi”⁷. Prin acest sistem conceptual și politic spera să deschidă „o nouă eră în viața țării, era guvernelor de opinie publică”, să reabiliteze sistemul democrației, ridicând starea de asediu, desființând cenzura și organizând „alegeri legale, libere și cinstitute” prin care se va manifesta plener „voința adevărată a Națiunii” și se vor realiza primii pași spre „normalizarea vieții de stat”⁸. Liderul ardelean declanșase după opiniile adversarilor săi politici o adevărată „frenzie legalistă” care tindea să devină „un dezmaț demagogic, pe când susținătorii săi îl vedeau ca pe un adevărat „lucefăr” ce reînvia „Țara și Legalitatea”, alungând „oligarhia fanariotă a liberalilor compromiși în fața opiniei publice”⁹.

Pentru „o civilizație modernă și o întocmire socială potrivită vremurilor de astăzi” Iuliu Maniu aprecia, la 7 luni de la începutul guvernării țărăniste, că împlinise condițiile esențiale și anume „siguranța de drept și legalitatea” fără de care nu se puteau asigura fundamentele „libertății umane” în numele căreia se jertfiră, în decursul istoriei, iluștrii înaintași ai românilor¹⁰. La toate acestea, pentru succesul acțiunii politice adăuga munca fără preget, „ordinea desăvârșită”, buna organizare, disciplina și autoritatea. Ordinea și sistemul de guvernare fermă erau, în concepția lui Iuliu Maniu, nu numai compatibile cu un regim democratic, dar și indispensabile pentru aplicarea principiilor proclamate la Alba Iulia. Autoritatea de la care se relansa presupunea apărarea și desăvârșirea „democrației naționale”, eliminarea spiritului anarhic, blocarea ideologiilor extreme de stânga sau de dreapta și, mai ales, repudierea dictaturii, pe care în mod vizionar, încă din 1929, o vedea realizabilă doar printr-o revoluție sau lovitură de stat, care ar suspenda sistemul constituțional existent¹¹. Iuliu Maniu era convins că regimul dictatorial în România ar fi fost un act politic artificial care ar fi contrazis așteptările și posibilitățile de autogovernare ale națiunii. Dictatura ar fi infirmat tradițiile politice ale României moderne, care și în perioada refugiului oficialităților române la Iași, din timpul primului război mondial, al pericolului invaziei străine și al răspândirii bolșevismului, asigurase funcționalitatea parlamentului și a instituțiilor democratice¹².

Un regim dictatorial aprecia Iuliu Maniu subminează nu numai ordinea statului de drept, ci însăși interesele generale ale națiunii care se vede astfel, eliminată brutal și despotic de la opera de guvernare democratică. Iată de ce va condamna regimul personal al lui Carol al II-lea pentru că a introdus un sistem politic nefiresc, „o ocârmuire care nu are nimic în comun cu voința, cu suflul, cu idealurile poporului românesc”, care a decretat „că statul este la discreția coroanei”, care „despoaie națiunea de drepturile și libertățile cetățenești ...”¹³. Dictatura regală, în discursul politic al fruntașului țărănist nu avea nici o justificare și rațiune politică internă, imitând cel mult regimurile despotice similare contemporane și, reprezentând doar interesele unui minuscul grup de sfătuitori, aceiași membrii corupți și imorali ai camarilei regale. Departate de a reprezenta opțiunile opiniei publice naționale orientată spre susținerea și salvarea democrației, dictatura personală a lui Carol al II-lea nu putea fi un regim al „renașterii naționale cum îi plăcea suveranului să creadă ci al dezastrului național¹⁴.

Repugnându-i orice formă de dictatură fie a lui Hitler, Musolini sau Stalin, deoarece reprezentau valori diametral opuse convingerilor sale democratice, Iuliu Maniu, a fișă cu deosebită îndrăzneală, opinia „că este contra oricărei dictaturi” fasciste sau comuniste, și că în acele momente critice pentru România (anul 1938), este dispus să „concentreze toate forțele ... în contra actualei dictaturi”, reprezentată de regele Carol al II-lea¹⁵.

Iuliu Maniu concepea derularea normală a vieții politice numai sub imperiul principiilor democrației parlamentare, fie că aceasta lua forma dialogului, sau se manifesta sub formele confruntărilor polemice, atâta vreme cât, în jocul politic se respecta dreptul de liberă exprimare a opiniilor fiecăruia, prieten sau adversar. Tot ceea ce ieșea din regulile constituționalismului democratic se înscria în seria fenomenelor „nenaturale și nefirești „lipsite de durată”, condamnate de societățile democratice moderne. Durabilitatea și calitatea luptei politice prin promovarea forței dreptului și nu a

⁷ *Ibidem*, p. 91.

⁸ *Ibidem*.

⁹ Apostol Stan, *op. cit.*, p. 178-179.

¹⁰ Iuliu Maniu, *Testament moral-politic*, Ed. Gândirea românească, București, 1991, p. 102.

¹¹ *Ibidem*, p. 120.

¹² *Iuliu Maniu în fața istoriei*, București, 1993, p. 349-350.

¹³ Iuliu Maniu, *Declarații, discursuri, memorii, scrisori. 1934-1941 / Copii xerox/ Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga” Cluj-Napoca*, f. 107.

¹⁴ *Iuliu Maniu în fața istoriei*, București, 1993, p. 215-216.

¹⁵ *Istoria Partidului Național Țărănesc. Documente 1926-1947*, București, 2000, p. 187.

dreptului forței, fiind convins că „împotriva factorilor de forță” ale dictaturilor trebuie să lupti numai cu „principii de drept”¹⁶. Animat de aceste idei, Iuliu Maniu a fost un luptător politic total, un adversar tenace al tuturor acelor care încercau să pervertească spiritul democrației, să alcătuiască regimuri sau sisteme politice dictatoriale sau totalitare, nefiind dispus la compromisuri. Surprinzându-i trăsăturile unul din contemporani îl caracteriza ca: „adversarul fără violență, dar tenace, fără gesturi, dar implacabil; fără elocvență, dar granitic”¹⁷.

Organizarea societății moderne pe temelii solide și într-un climat de echilibru, generator de idealuri frumoase este pusă de Iuliu Maniu sub semnul respectării intransigente a unei etici morale superioare, întrevăzută în toate manifestările și actele personalităților sau oamenilor politici chemați sau angajați să-și asume responsabilitățile de conducere a națiunilor. Respectarea și impunerea moralității creștine în spațiul politic, concepută ca un laborios și continuu proces de transformări de idei și concepte desprinse din învățăturile generale ale creștinismului spre lumea atât de schimbătoare a politicului în virtutea unei tradiții seculare, va reprezenta una din valorile esențiale ale discursului politic a lui Iuliu Maniu, care a stârnit, în epocă, spiritele ironice ale adversarilor săi prea liber-cugetători, sau a provocat apostrofări denigratoare și chiar acuze privind practicarea partizană a unui anumit confesionalism.

Sintetizând aceste opinii, se simțea îndreptățit să afirme că, în istoria popoarelor care s-au afirmat „veți vedea că s-au cultivat ... părțile nobile sufletești ale națiunii ... străduințele nobile și mari ale comunității, cultivând credința, demnitatea, moralitatea lui”¹⁸. Din dorința de a respecta valorile morale creștine despre rolul și locul familiei în societate, Iuliu Maniu avea îndrăzneala și autoritatea de a-i reproșa regelui Carol al II-lea relațiile cu Elena Lupescu, de a reclama și prin aceste avertismente imoralitatea cercurilor camarilei regale sau ale guvernării liberale sub Gheroghe Tătăreanu, de a contesta măsurile autoritariste ale suveranului din anii 1938-1940. În virtutea respectului față de tradiția moralei creștine, Iuliu Maniu solicita respectarea regulilor democrației considerate sacre, intangibile și esențiale pentru consolidarea națiunii și menținerea unității statului român în fața crizelor interne și a tensiunilor internaționale provocate de puterile reunionești. Era convins că „mai mult decât chiar legile, morala publică este adevărata creatoare a normelor de viață colectivă, îndrumând nenumărate raporturi între membrii unei societăți”, suplinind inexistența dispozițiilor de „drept pozitiv”, fiind astfel un îndreptar nescris al „regulilor de viață socială, mult mai bogat decât normele dreptului codificat”. De altfel, una din țintele guvernării țărăniste era aceea a întronării unei „epoci de morală superioară” pentru viața politică, prin acțiunile lansate împotriva practicilor „bacșisului” și a mitei, a eliminării posibilităților de fraudă și îmbogățire pe seama avuției naționale, a cultivării spiritului dreptății și apărării realizărilor muncii cinstate a milioane de țărani, de mici comercianți și industriași. Nu întâmplător, fruntașul țărănist își definise, de timpuriu, crezul în viabilitatea moralei în societate, apreciind că „suprema lege în viața popoarelor, ca și în aceea a indivizilor este ordinea morală, fără de care nu este viață adevărată și nu poate exista o conviețuire potrivită scopului ...”¹⁹, adăugând acestor sublinieri, în anii interbelici, sintetica sintagmă „care nu respectă morala creștină nu respectă democrația și constituționalismul”²⁰. Într-un climat unde se supralicita „câștigul fără muncă”, lipsa de onestitate, se susțineau interesele materiale meschine, omul politic contemporan trebuie să fie pătruns de necesitatea păstrării regulilor moralei, să rămână prin fapte și atitudini credincios poporului și aspirațiilor sale de mai bine, să apere demnitatea națiunii și să orienteze atenția opiniei publice „asupra necesităților sufletești ale națiunii” spre „trebuințele ei etice și naționale”²¹.

Considerând țărănimea ca masa cea mai numeroasă și mai reprezentativă a națiunii, Iuliu Maniu socotea împreună cu alți lideri ai țărănismului, chiar supralicând fenomenul, că „nu se poate concepe naționalism fără țărănime”, iar că fuziunea dintre cele două partide (P.N.R. și P.Ț.) a fost acțiunea politică cea mai reușită, din viața politică interbelică, prin care s-a reușit să se îmbine „în modul cel mai norocos naționalismul cu țărănismul”²². Acceptând modelul agrarian în planul

¹⁶ Iuliu Maniu, *Testament moral-politic*, ..., p. 207.

¹⁷ Apostol Stan, *op. cit.*, p. 168.

¹⁸ Iuliu Maniu, *Declarații, discursuri, memorii, scrisori. 1934-1941/ Copii xerox/ Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga” Cluj-Napoca*, f. 26.

¹⁹ Iuliu Maniu *Prefață* în lucrarea lui Cassin Maniu, *Cultura conștiinței*, Brașov, 1914, p. VII-VIII.

²⁰ Iuliu Maniu, *Testament moral-politic*, ... p. 57.

²¹ *Ibidem*, p. 72.

²² *Istoria Partidului Național Țărănesc. Documente 1826-1947*, București, 1994, p. 147.

dezvoltării economice, Iuliu Maniu nu va supralicita, în plan instituțional, formulele statului țărănesc, nici formula celei de-a treia căi de dezvoltare a societății românești pe care o îmbrățișează economiștii doctrinari ai țărănismului, fără a nega însă modele și eforturile acestora în acțiunea de revigorare economică a spațiului rural, înțelegând ca o proiecție economică specifică cu preponderente accente antiliberale. Iuliu Maniu își concentrează eforturile politice și direcționează ideile preponderent spre dimensionarea instituțiilor statului și definirea spațiului unei democrații românești la nivelul așteptărilor tuturor cetățenilor din spațiul provinciilor unite și, prin acestea, înțelegând necesitatea modelării sistemului existent al vieții publice din Vechiul Regat de până la primul război mondial.

Naționalismul funciar, ponderat, „în sensul nobil al cuvântului” izvora la Iuliu Maniu din experiența sa politică, dinaintea de 1918, câștigată în mișcarea națională din cadrele vechiului imperiu austro-ungar; din cunoașterea profundă a fenomenului afirmării și dezvoltării națiunilor. Respingând ideile șovinismului sublinia că naționalismul profesat de dânsul și de partidul său nu are „năzuințe de exclusivism”, nu este îndreptat împotriva sau pentru afirmarea altor neamuri. „Eu nu sunt antisemit și nu sunt nici un fel de anti. Eu sunt pro Neamul Românesc”²³. Din această ipostază, ca unul din cei mai de seamă artizani ai procesului autodeterminării românilor transilvăneni, definise traseul acestora spre deplina unificare politico-statală, revendicându-se permanent, de la moștenirea și tradiția istorică a înaintașilor, acționând ca președinte al Consiliului Dirigent, în cei doi ani de „tranzitie” spre împlinirea treptată a fuziunii Transilvaniei în spațiul politic și teritorial al României Mari. Adeptul acțiunilor legale și al lucrurilor trainice Iuliu Maniu deși fusese dezamăgit de modul prin care guvernul Averescu suspendase activitatea Consiliului Dirigent, se va opune, constant oricăror tendințe și formule de autonomie politică pe seama Transilvaniei, nesustținând, bunăoară, ideile lui Al. Vaida-Voevod de a prelungi existența organismului românilor transilvăneni chiar și după Constituantă²⁴. Încă din decembrie 1919 declară că România „trebuie să fie una în corpurile legiuitoare, trebuie să fie una în guvernământul său, în gândirea sa și în toate instituțiile politice de stat”²⁵. Calomniat că ar susține autonomia provinciilor unite cu România de către susținătorii dictaturii carliste Iuliu Maniu dezmințea categoric, că „ar agita ideea autonomiei Ardealului”, în condițiile când pe plan extern „ne amenință foarte serios pericolul ciuntirii patriei”; susținerea unei asemenea probleme „ar fi o crimă națională”²⁶.

Acțiunile politice și memoriile protestatate inițiate sau concepute de Iuliu Maniu în anii dictaturii regale, se înfăptuiau în numele apărării principiilor constituționalismului, al respectării punctelor programatice de la 1 Decembrie 1918, fruntașul țărănist ardelean, socotindu-se îndreptățit să vorbească și să acționeze în numele românilor transilvăneni și al Transilvaniei amenințată cu sfârtecarea sa din trupul țării de către puterile revizioniste. Ungariei revizioniste care solicita, prin contele Bethlen autonomia Ardealului „o idee atât de imposibilă încât chiar lumea serioasă din Apus trebuie să se mire de felul de gândire rămas în urmă”²⁷, îi opunea colaborarea într-o Confederație a statelor Europei Centrale, care păstrându-și suveranitatea, avea șansele de a oferi prosperitatea economică tuturor popoarelor din zonă.

Iuliu Maniu își fundamenta naționalismul pe valorile și calitățile perene ale ideilor naționale apreciate a fi susținute de „unitatea limbii, obiceiurile, gândirii, tradiției, aspirațiilor care caracterizează și constituie, în mod firesc, o națiune și cea mai perfectă organizație politică ce se numește stat”²⁸. Pe de altă parte, ideologia și forma politică a naționalismului practicat de Iuliu Maniu se inspira din istoria și tradiția democratică a mișcării de emancipare a românilor transilvăneni, dar era sensibil la noile formule de exprimare modernă deopotrivă, teoretice cât și pragmatice. Dacă accentele anterioare anului 1918, ale naționalismului vizau în principal emanciparea politică, națională și unitatea statală a românilor, după Marea Unire obiectivele sale trebuiau să urmărească și să stimuleze perfecționarea sistemului politic, organizarea și consolidarea instituțiilor democratice ale statului, progresul social și economic al națiunii, „să înscăuneze adevărata libertate națională și cu ea, adevărata

²³ Iuliu Maniu, *Testament moral-politic*, p. 170.

²⁴ Liviu Maior, *Alexandru Vaida-Voevod între Belvedere și Versailles*, Cluj-Napoca, 1993, p. 272.

²⁵ Pt. conf. Apostol Stan, *op. cit.*, p. 109.

²⁶ *Istoria Partidului Național Țărănesc. Documente 1926-1947*, 1994, p. 186.

²⁷ Iuliu Maniu, *Testament moral-politic ...* p. 164.

²⁸ Iuliu Maniu, Problema minorităților. Conferința ținută la Fundația universitară Carol I, în ziua de 11 mai 1924, p.

dreptate socială” pentru a împlini visul strămoșilor „de a face pentru vecie unirea și libertatea desăvârșită a tuturor Românilor”²⁹.

„Naționalismului curat” practicat de P.N.R. și P.N.Ț., Iuliu Maniu îi asocia „o democrație radicală și o dreptate socială”, socotind că ideea de naționalitate în noile condiții ale statului unitar român trebuie să se exprime prin multiplele sale fațete „nu numai în formele sale exterioare”, care pot să ia conotații superficiale, „ci în esența ei”. Ideea naționalismului postpașoptist care a urmărit libertatea și independența politică a românilor, a cuprins în subsidiar și emanciparea acestora în sensul social-economic material și cultural”³⁰.

Misiunea politică și națională a P.N.Ț., constă tocmai în atingerea și împlinirea acestor deziderate în integralitatea conținutului lor. Datoria primordială a național-țărăniștilor era întrevăzută în capacitatea ideologică și în potențialul politic angajat spre asigurarea propășirii națiunii, care nu se poate înfăptui, fără o continuă și îngrijită străduință „pentru prospectarea sănătății morale, trupești și sufletești a națiunii”, împlinită printr-o bună întocmire a sistemului instituțional de stat. Ideologia națională a P.N.Ț., susținea Iuliu Maniu este sintetizată în însăși devenirea sa, acesta, urmărind constituirea unui sistem și a unei vieți politico-statale care să fie „condusă de întreaga națiune, precum întreaga națiune suportă sarcinile ei”, prin mijloace care trebuie să reprezinte „expresiunea adevărată a ființei, a gândirii și a însușirilor Neamului Românesc”³¹. Instituțiile statului român interbelic erau chemate să susțină eforturile de recuperare a întârzierilor din domeniile social, economic și cultural al românilor pentru a-i ridica la nivelul națiunilor și a-i impune statelor europene dezvoltate. Acțiunea și spiritul național promovat trebuia, în egală măsură, să accepte afirmarea identității și demnității minorităților naționale. În eforturile sprijinirii „elementului românesc” de pretutindeni nu trebuiesc îngrădite credința, limba și participarea liberă la viața publică a celor de altă naționalitate.

Eliminând din procesul statuării locului minorităților în sistemul instituțional politic al statului român unitar, orice reticență datorată unor „amintiri” dureroase ale trecutului, preocupat de pregătirea unei legi speciale menite să elimine „problema minoritară” din cadrul „târguicilor” sau fluctuațiilor politice de moment, Iuliu Maniu, socotea că membrii acestora nu trebuie să uite că „au numai drepturi ci și îndatoriri” - chiar în condițiile aplicării unor reforme structurale aplicate sau concepute de țărăniștii aflați la guvernare - care nu trebuie să se rezume numai la serviciile civice obișnuite precum plata impozitelor sau efectuarea serviciului militar. Astfel, în contextul oferirii libertăților și drepturilor de păstrare a identității lor în consens „cu spiritul vremii” minoritarii au datoria de a manifesta solidaritatea cetățenească și patriotică cu interesele superioare, morale și economice ale Statului român, precum și de a lucra solidar cu poporul Român la apărarea acestor interese”³². O asemenea cooperare era necesară dar și onorabilă pentru liderii minorităților (în primul rând al celei maghiare) în condițiile extinderii unei campanii calomnioase dusă în străinătate împotriva statului român, fie în problema „optanților maghiari”, fie în cea a exacerbării neadevărurilor referitoare la asigurarea drepturilor civile și politice ale minorităților.

Spiritul național cultivat de Iuliu Maniu, marcat de ponderat și robust optimism, în misiunea de viitor a națiunii române în conceptul celorlalte popoare mai „vârstnice” ale Europei va evolua sub continua receptare de informații teoretice, dar mai ales, pe măsura sporirii experienței politice în practica guvernării sau în opoziție. În acest fel, aprecierile, conceptele sau frumoasele cugetări asupra trăsăturilor și rolului națiunii române în contemporaneitate, chiar dacă nu sunt întotdeauna originale, se constituie în judecăți și percepțe viabile de comportament politic, neafectate de resentimentele sau viciile caracteristice șovinismului sau extremismului atunci când sunt luate în discuție drepturile altor națiuni și popoare sau implicarea minorităților naționale în viața publică a statului român. Obiectivele discursului național al lui Iuliu Maniu se modifică și se structurează pe măsura atingerii țintelor propuse. După împlinirea statului unitar român, evidente vor fi, în conținutul mesajului politic, accentele care vizează structurarea din interior a națiunii române, definirea democrației naționale, revigorarea spirituală și materială a societății românești în ansamblul său. Spre deosebire de marea majoritate a liderilor țărăniști, Iuliu Maniu conceptualizează evoluția națiunii române în contemporaneitate în strânsă legătură cu modelele europene occidentale, apreciate ca puncte de reper

²⁹ Iuliu Maniu, *Testament moral-politic ...* p. 27.

³⁰ *Ibidem*, p. 170.

³¹ *Ibidem*, p. 85-86.

³² *Ibidem*, p. 144;

în construcția regimului politic, conținutul discursului său, situându-se între curentele tradiționaliste și europeniste fără nici un fel de ostentație sau declarație de partizanat ideologic. Iuliu Maniu nu împărtășește temerile tradiționaliștilor față de o eventuală preeminență a valorilor civilizației occidentale în spațiul românesc, dar nici nu încurajează, neselectiv, asemenea atitudini. Deschiderile sale spre modelele democrației politice occidentale se realizează, nu rareori mediatic prin intermediul curentelor politice central europene, insistând asupra relevării specificului spiritualității naționale în universalitatea culturii și a civilizației lumii.

Promovând tradiția, legalismul constituțional, moralitatea creștină, ca principii ideologice și concepte politice, Iuliu Maniu și o bună parte din colaboratorii săi transilvăneni particularizează și nuanțează în perioada interbelică, conținutul doctrinei național-țărăniste, dezvoltând și cultivând în noile condiții istorice opțiuni caracteristice conservatorismului din epoca de dinaintea primului război mondial³³. Preluarea și relansarea unor valori ale doctrinei conservatoare de datora, mai puțin, influenței, integrării unor elemente ale fostului Partid Conservator-Democrat în Partidul Național Român și apoi în Partidul Național-Țărănesc, decât perpetuării unor principii și concepții ale mișcării naționale ale românilor transilvăneni în dimensionarea fenomenelor politice sau social-economice ale României Mari prin prisma valorilor lumii rurale și a masei țărănești pe care căutau să le reprezinte și să le promoveze național-țărăniștii.

În opoziție cu opțiunile ideologice și politice ale liberalismului național care suprasolicita spiritul individualist, declarat de țărăniști ca „Oligarhie” și susținător al unui model economico-industrial „artificial” și deci netradițional, Iuliu Maniu, ca și ceilalți lideri ai țărănismului vor contrapune principiile solidarismului social și politic, al constituirii unei noi formule statale politico-instituționale corespunzătoare spiritului tradițional al lumii rurale, majoritare, și anume a statului țărănesc. Țărăniștii susțin, ca și conservatorii, menținerea rolului activ al statului în societatea contemporană, fiind adepții intervenționismului și chiar dirijismului instituțional-statal în planul vieții economice. Statul puternic, stimulator al valorilor naționale nu trebuia, însă, să devină sau să fie statul despot și represiv în raport cu cetățenii săi sau cu forțele politice reprezentative, el, trebuia să reprezinte autoritatea ce impunea respectarea formulelor regimului democratic. Mai mult, Iuliu Maniu aprecia rolul stimulator și protector al instituțiilor statului în procesul promovării drepturilor cetățenești și al asigurării unui climat propice construcției civice animată de ideile moralității și dreptății sociale. Din această perspectivă discursul politic definit, în timp, de Iuliu Maniu, descinde din tradiția democratică a doctrinei naționale a românilor transilvăneni, spre a transgresa, în epoca interbelică, prin recuperarea unor concepte politice specifice neoconservatorimului, spre formulele elaborate de țărănism, fără ca această nuanțare ideologică să-i marcheze opțiunile ideologice sau să-i impună atitudini „conservative” sau rigide, așa cum, nejustificat, au căutat să-l califice, în epocă, adversarii săi, sau, mai târziu ideologii comunismului, să-l eticheteze pasibil de manifestări „reacționare” și „retrograde”. Evident, discursul omului politic Iuliu Maniu a „deranjat” unele cercuri politice datorită intransigenței prin care și-a apărat și promovat opțiunile politice acuzându-l, nemeritat, de tendințe provincialiste și autonomiste, de moralism exagerat și confesionalizant, pe când fruntașul ardelean nu solicita decât aplicarea neabătută a exigențelor democrației parlamentare moderne în fața influențelor dăunătoare ale tribulațiilor politicianiste, ce susțineau regimuri politice restrictive și pregăteau, inconștient, ascensiunea sistemelor autoritare și dictatoriale.

Aspirând spre un sistem ideal „de legalitate, moralitate și libertate” politică, Iuliu Maniu avea încredere în capacitatea constructivă a poporului său în „măreața chemare a poporului românesc” de a-și impune „autoritatea, prestigiul și respectul vecinilor săi și lumii civilizate”, de a fi „centrul de gravitație” și „factorul hotărâtor” al unei viitoare construcții confederate europene de state și popoare libere³⁴.

VASILE DOBRESU

³³ *A fi conservator, Antologie, comentarii și bibliografie*, Universitatea din București, Ed. Meridiane, București, 2002.

³⁴ I. Scurtu, *op. cit.*, p. 209.

TRADITION AND NATIONALISM IN IULIU MANIU'S POLITICAL DISCOURSE

SUMMARY

As a leader of the Romanian National Party, then of the Peasant National Party, Iuliu Maniu promoted the ideas and the concepts of national doctrine and trend of the Romanians from Transylvania, then of the peasant doctrine in a distinct manner which will individualize and impose him among the doctrinarians of peasant national movement. Even though he didn't excel in the domain of theory founding of peasant national movement, Iuliu Maniu distinguished himself as a leader of opinion for the ideas and the program of the Peasant National Party, claiming for a place in the history tradition of Romanian national movement from Transylvania and acting in the European democracy movement by his support for constitutional legalism and strict observing of the principle of powers separation within state, as well as politic pluralism.

His intransigence in the public life for the eradication of arbitrary actions, corruption and dictatorial tendencies distinguished him as one of the most important personalities of the democratic regime in the period between wars.